

EDUCACIÓ VISUAL I PLÀSTICA A L'E.S.O.

Albert Macaya. Àrea de Didàctica de l'Expressió Plàstica

Ester Ferrando. Àrea d'Expressió Visual i Plàstica. IES "Gaudí". Reus

Isabel Taixés. Àrea d'Expressió Visual i Plàstica. IES "Gabriel Ferrater". Reus

Sovint unes poques paraules poden ser prou eloqüents per descriure quina és la realitat d'una àrea d'ensenyament. Un exemple immillorable ens el va proporcionar, pels volts del darrer final de curs, la fins no fa gaire ministra d'Educació i Cultura. Tot anunciant la seva voluntat de dur a terme una revisió dels continguts de l'educació obligatòria, en una de les seves inefables mostres de talent va afirmar que es disposava a "reforçar les matèries importants. Menys *maries* i més assignatures importants"(sic). Podria pensar-se que una afirmació com aquesta és només una prova més d'eficàcia d'algú que ens tenia ja habituats a constants exhibicions d'agudes mental. Però en realitat revela moltes més coses. El status de *maría*, afectuosament reservat a àrees com la que ens ocupa, sembla plenament vigent per poc que observem alguns aspectes significatius del que succeeix als centres escolars.

La presència de l'educació visual i plàstica dins el currículum d'ESO es concreta en dos crèdits per cicle; és a dir, un total de quatre crèdits per a tota l'etapa. A aquests cal afegir els crèdits variables que cada centre pugui oferir en funció de la força docent de l'àrea. Aquesta dotació de crèdits, similar al de música, no situa l'àrea entre les que compten amb una presència curricular més forta. La major dotació de crèdits és per a les àrees considerades instrumentals.

Pot argumentar-se que les matèries instrumentals han de tenir una major dotació de crèdits pel seu paper essencial en el procés educatiu. No és concebible que l'ensenyament obligatori escatimi esforços per aconseguir desenvolupar en l'alumne facultats tan essencials com l'ús correcte del llenguatge, parlat i escrit. Pot pensar-se que, sense menystenir la importància de cap àrea de coneixement, cal posar l'èmfasi en les que són —per dir-ho així— d'interès més general.

Ubicant l'assignatura

No obstant això, les circumstàncies van dibuixant, en el currículum ocult, quines àrees ratifiquen el seu status d'assignatura perifèrica. Amb l'actual organització de les assignatures en trimestres, una matèria de dos crèdits per cicle acusa, en la pràctica, una clara manca de continuïtat. Els aprenentatges, impartits en un temps

limitat, queden segmentats en el temps, i s'adrecen a un grup d'alumnes que sovint el professor no arriba a conèixer de manera suficient.

D'altra banda, en les àrees instrumentals és possible desdoblar grups, per tal de reduir els alumnes a qui s'imparteix la classe. Això no és possible en educació visual i plàstica; una matèria que compta amb un important component pràctic, en què hauria de ser possible un seguiment del treball de cada alumne. Així mateix, l'aula de plàstica sembla l'espai idoni per a la integració d'alumnes problemàtics, molt més difícil d'efectuar en les àrees considerades més "denses" conceptualment. Aquesta qüestió és encara més palesa en el cas dels crèdits variables: si no te'n surts amb les assignatures "difícils", prova amb dibuix o fotografia. Al capdavall, no hi ha també centres on s'ha cridat a l'ordre el professor de plàstica per suspendre massa alumnes?

En qualsevol cas, el suspens en plàstica tampoc és com per encaparrar-s'hi. Per dir-ho amb la delicadesa de l'ex-ministra: no és el mateix suspendre una *maria* que suspendre una assignatura *important*. Si al final de l'etapa l'alumne ha d'haver superat un determinat nombre d'assignatures per graduar-se, existeixen centres en els quals música i educació visual i plàstica compten —en el còmput final de matèries aprovades— com a mitja assignatura. La seva càrrega lectiva és de la meitat de crèdits que les matèries *importantes*: per tant, els menys preocupats per la complementarietat de les diverses formes de coneixement en el desenvolupament cognitiu i humà de l'alumne trobaràn lògic que les assignatures perifèriques comptin, a l'hora de la veritat, com a mitges assignatures.

El professorat d'ESO

La formació inicial del professorat d'ESO també planteja importants reptes i problemes. Al primer cicle, moltes àrees són impartides per professorat procedent del cos de mestres de l'antiga EGB. Sovint són les àrees d'expressió les que compten amb especialistes amb titulació de llicenciats. Existeix, però, el perill que els cursos de postgrau, que permeten assolir una especialització en aquestes àrees i, per tant, l'accés a secundària, serveixin únicament per a reubicar

professorat en l'ESO, sense que hi hagi, per part dels nous especialistes, un interès vocacional per l'especialitat triada. En àrees com educació visual i plàstica o música, que tenen a veure amb la creativitat i la sensibilitat, el professor ha de comptar amb una bona dosi de motivació. Un curs de postgrau hauria de ser una opció per a triar un perfil professional a partir d'aptituds i interessos propis, més que no pas un requisit laboral per a situar-se en un nou sistema educatiu.

Un important referent per a la tasca docent és el currículum proposat per l'administració. El currículum condensa un considerable esforç per estructurar, ordenar i donar sentit al cos de continguts d'una àrea que tradicionalment pecava d'una certa dispersió. La seva concreció a l'aula ha de buscar un complicat equilibri entre àmbits tan diversos com el de l'expressió, l'apreciació estètica, els sistemes de representació, els nous mitjans gràfics, la lectura de la imatge.

Es tracta d'una proposta molt ambiciosa tenint en compte les circumstàncies. Les limitacions de temps a què hem al·ludit fan absolutament improbable la consecució dels objectius que planteja. Malgrat els avenços que es van produint, tampoc els mitjans permetrien, en molts casos, el total desenvolupament de les propostes. En molts centres, el treball amb noves tecnologies, mitjans audiovisuals, etc. és pura utopia. D'altra banda, al primer cicle hi ha encara molta feina per fer en l'àmbit de les actituds i hàbits, fet que entorpeix i dificulta considerablement l'aprofundiment en els continguts. Moltes de les energies que haurien d'esmerçar-se en les activitats d'aprenentatge es desvien cap a fomentar hàbits d'ordre, netedat, respecte pel propi treball i pel dels companys, i un llarg etcètera de problemes tan aparentment banals com empipadors en la pràctica.

Crèdits variables i comuns

Els crèdits variables haurien de ser la via d'aprofundiment en les disciplines artístiques d'aquells alumnes especialment motivats que, en alguns casos, emprenderan un camí professional en el món del disseny o les arts visuals: batxillerat artístic, pas per a la facultat de Belles Arts, etc. Entre els crèdits variables tipificats des del Departament d'Ensenyament hi ha opcions com disseny, fotografia, còmic, cinema, dibuix tècnic, dibuix artístic, lectura de la imatge, art del segle XX, espai i volum, etc. És força comú entre els especialistes l'opinió que, malgrat el que hem apuntat més amunt sobre els alumnes que arriben a un crèdit artístic després de fracassar en matèries més denses, als crèdits variables es pot detectar un major grau d'interès en l'alumnat i una menor incidència dels enutjosos problemes quotidians propis dels crèdits comuns (alumnes sense el material requerit

que entorpeixen la marxa de la classe, nois i noies sense interès per les tasques proposades, boles de fang enlairant-se cap al sostre, etc.).

En els crèdits comuns s'accentua una circumstància que es palesa també en els variables (i que sens dubte no és exclusiva d'aquesta àrea): l'heterogeneïtat del grup d'alumnes. Des de l'alumne més problemàtic fins al més engrescat, hi ha un ampli mostrari de nivells de coneixements previs, graus d'interès per l'assignatura, actituds, etc... Ja sabem que l'atenció a la diversitat és un dels propòsits del nou sistema educatiu, però no resulta fàcil adequar la tasca docent a la casuística individual si el temps i les energies són limitats, i el grup d'alumnes nombrós.

Tot i que el propòsit d'aquest article és plantejar algunes qüestions a l'entorn de l'educació visual i plàstica en l'ESO, no volem acabar sense una referència als batxillerats artístics, que suposen una aposta més seriosa en àrees afins a la que ens ocupa, en el següent segment del sistema educatiu.

El batxillerat artístic ha obert no poques expectatives entre el professorat de l'àrea i el món professional de les arts visuals i el disseny. Per primera vegada les disciplines artístiques es constitueixen en element fonamental de la formació dels joves fora d'àmbits tan fortament especialitzats com eren les escoles d'art. Caldrà, però, vetllar pel nivell d'exigència, per tal que el batxillerat artístic no esdevingui via de sortida per als qui temen el nivell acadèmic d'altres opcions, així com garantir l'engranatge d'aquest batxillerat amb posteriors opcions de formació i d'inserció professional.

